

INTERVJU MED PANAGIOTIS DIMAS

av Hallvard Markus Stette

Panagiotis Dimas er professor i filosofi ved Universitetet i Oslo, og bestyrer ved Det norske institutt i Athen. Sistnevnte er en stilling han nylig har tiltrådt. I mange år har han innviet Oslos filosofistudenter i metafysikkens mysterier som foreleser på innføringsnivå. Han har i tillegg holdt seminarer om alt fra materielære i antikken til politisk filosofi. Hans filosofiske engasjement er altså vidt, men sterkest overfor antikk filosofi. Han har publisert i en rekke internasjonale så vel som norske tidsskrifter. Vi fikk anledning til å snakke med ham da han nylig var i Norge.

I juni 2006 satte universitetsstyret i gang «Prosess faglig prioritering», en prosess som har som siktemål, ut fra en vurdering av kompetanseområder og viktigheten av forskjellige forskningsfelter, å komme fram til bestemmelser om UiOs fremtidige faglige profil, samt å gi retningslinjer for flyten av forskningspenger i årene som kommer. Hvorfor mener du at man skal prioritere antikk filosofi? Ja, hvorfor overbodet beskjefte seg med antikk filosofi i 2007?

Vel, det er flere sider ved dette spørsmålet, én er det forskningsmessige. Det er slik at vi har en veldig god gruppe i antikkens filosofi ved dette universitetet, en gruppe som er godt kjent internasjonalt, og som publiserer internasjonalt, og som også er med når det skjer ting forskningsmessig internasjonalt. Dette er en ressurs vi har, og har hatt en stund, og som dels er et resultat av tidligere satsinger, og dels er grunnet heldige omstendigheter. Å ikke benytte seg av disse ressursene ville være utrolig dumt, spesielt når man beviselig vet at det kommer veldig bra forskning og gode publikasjoner fra denne gruppen. Dette er objektivt sett tilfelle, noe man kan sjekke. Forskningsmessig er altså antikk filosofi, gitt de omstendighetene vi nå befinner oss i, et satsningsområde som universitetet bør ta vare

Foto: Magnus Rønning

på, fordi vi på dette feltet allerede har en kultur hvor det gjøres en god jobb, også internasjonalt. Det var én side, den forskningsmessige siden, og så forstår jeg spørsmålet slik at du også spør etter viktigheten av å jobbe med antikk filosofi. På Princeton, hvor jeg tok doktorgraden min, pleide man å si at hvis det finnes en eller to mennesker som synes at det beste i hele verden er å undersøke de rareste grammatikkreglene i det minst talte slaviske språket, så er det ytterst viktig at disse menneskene får fortsette med å gjøre nettopp dette. Universitetene er til for å pleie sannheten, og hvis du har folk som har anledning til å komme fram til sannheten, så er det i seg selv viktig å støtte disse menneskene i å gjøre det. Noe annet som kan gi et hint om viktigheten av å arbeide med antikk filosofi, er at alle de store, gode universitetene internasjonalt, for eksempel Princeton, Harvard, Berkeley, Oxford, Cambridge, London, UCLA og Cornell, har store, voksende og produktive miljøer for antikk filosofi. Antikkmiljøene er noe disse universitetene satses på, og jeg tror vi kan gå ut fra at de vet hva de gjør; det må være en grunn til at de synes arbeid med antikk filosofi er viktig. Men man kan selvfølgelig sette seg

ned og begynne å spørre: «Hvorfor er det viktig?» Det er veldig mange forskjellige grunner til det, men en grunn jeg er interessert i å ta opp her, er noe som lar seg knytte til en del faktiske hendelser i vår historie, vår sivilisasjons historie. Antikkens kultur og filosofi har gjentatte ganger i vår vestlige historie blitt tatt opp som en kilde til inspirasjon: kulturelt, vitenskapelig, politisk, økonomisk. I tider som våre, preget av internasjonale konflikter og religiøse, kulturelle og politiske motsetninger, er det viktig å bli minnet om at vi i de antikke tekstene har en *felles* kilde av rasjonalitet, som alle kan være sammen om og enes om. Araberne, som er muslimer, var fra 900 til 1200 de fremste eksponentene av Aristoteles' tekster. Beviselig finnes det altså her, i de antikke tekstene, en veldig viktig kilde som kan etablere en felles grunn hvorfra man sammen kan diskutere. Det ville være utrolig dumt av Norge, som et av verdens, om ikke verdens, rikeste land, å forsømme ansvaret forbundet med sikringen av denne felleskilden. Ingen andre nasjoner, som det er relevant å sammenligne seg med, gjør det. *Ingen* tekster er lest mer enn Platons, Aristoteles', Sofokles', og så videre, og det må jo være en grunn til det. Det viktigste, tror jeg, er at det ikke er psykologiske aspekter som er bærende, men at det er *logos* som er bærende. *Logos* er noe som ikke ser på kulturelle forskjeller; den har sin egen dynamikk og logikk. På den måten utgjør den en felles basis for menneskelig samvær og idéutveksling. Problemstillingene som denne *logos* handler om eller diskuterer, er helt basale menneskelige problemstillinger. Det har å gjøre med godhet, lykke, frihet, gode politiske systemer, og så videre. De er helt, *helt* basale. I tillegg til alt dette som er nevnt ovenfor, viser antikk filosofi seg å være viktig ved at man i den hele tiden finner, eller gjenfinner, problemer som man engasjeres av i dag. Eksempler på dette kan være dygdsetikkens gjenkomst på åttitallet, og vaghetsteorien i metafysikken. Det ligger altså ideer der som man tar opp, bygger på og lager nye ideer ut fra. Derfor er arbeid med antikk filosofi viktig. Det er viktig fordi det er viktig, og fordi vi har bevis for at det er viktig. Beviset for at det er viktig er vår sivilisasjons historiske gang og hvordan de klassiske tekstene på forskjellig vis har opptrådt i denne.

Mange mener at antikk filosofi kun er et tilbaketrukket utviklings-trinn, og at man heller bør bry seg med å løse dagsferske filosofiske «puzzles» snarere enn å kaste bort tiden på forlengst døde og utdaterte filosofer. Kan man på samme måte snakke om fremskritt i filosofihistorien som i datamaskinhistorien, hvor det ikke bersker noen tvil om at en Pentium II-maskin er bedre enn en 386?

Det ville være interessant, synes jeg, å få vite hvem det

er som sier dette, og få noen navn, slik at man dermed kunne engasjert disse menneskene til debatt. Det er et faktum at mange markante, såkalte systematiske filosofer har studert, arbeidet og publisert innenfor antikk filosofi. Jeg kan nevne eksempler i fleng: Williams; Kit Fine, metafysikeren; David Lewis; Thomas Nagel og Christine Korsgaard. Jeg har nesten lyst til å utfordre til å finne frem til hvem av de mest markerte, såkalte systematiske filosofene i dag, som ikke nøye har studert filosofiens historie og især antikkens filosofi. Christine Korsgaard har for eksempel gjort begge deler. Hun begynte som en Kant-scholar, men har senere studert veldig mye både Platon og Aristoteles. Jeg synes på mange måter det er litt urimelig at vi i dette landet må prøve å besvare dette spørsmålet, og rettferdiggjøre aktiviteten vår hele tiden. Faktum er at store systematiske filosofer har studert filosofiens historie, og brukt veldig mye av det de har studert. De som arrogant hevder å klare seg uten denne, kan umulig egentlig ha peiling på hva filosofi er. Filosofi er området hvor tanken kan oppstå og bli produktiv og kreativ ved at den møter en annen kreativ tanke. Dette kreative møtet med en annen kreativ tanke, er helt nødvendig for kreasjonen, altså for utviklingen. Jeg tror dette er noe som skjer i alle vitenskaper, men filosofien ville i hvert fall vært utdødd uten, mener jeg. De som hevder seg «historisk uavhengige» dummer seg ut i sin arroganse, for deres egen spørsmålsstilling har selv historiske røtter – riktignok ofte fra et mye mindre område, men røtter og avhengighetslenker like fullt. Det er ingen som er en kreativ filosofisk tenker med mindre denne personen hele tiden er i kontakt med andre forskere. Når man bringer folk sammen i forskergrupper er det nettopp for å skape betingelsene for kreativ filosofering. Slik jeg ser det, gjør man det samme når man setter seg ned og leser historiske tekster: man bringer kreative hoder sammen. Mange filosofer som vi leser er døde, men tankene deres finnes i tekstene, og det er på den måten vi møter dem. Vi gjør ikke noe annet i studiet av klassiske tekster, enn det vi gjør når vi lager forskningsgrupper ellers. Det er akkurat samme logikk som gjelder. Jeg mener også at man i studiet av klassiske filosofiske tekster har fordelene av å møte noen av de største hjernene i filosofiens historie, noe som ikke alltid er tilfelle i de mange forskergruppene som samler seg her og der.

Jeg vet at du har vært opptatt av å oppmuntre filosofistudenter til å studere klassisk gresk. Hvorfor bør filosofer kunne gresk?

Jeg synes at folk generelt burde kunne gresk, ikke bare filosofer. Jeg finner det for øvrig interessant at du stiller meg sånne typisk norske spørsmål: «Hvorfor skal vi

gjøre ditt? Hvorfor skal vi gjøre datt? Hvorfor skal vi nå lære oss gresk?» Jeg kan veldig godt forstå hva som ligger bak disse spørsmålene, det er en nyttetenkning eller instrumentell tenkning: «Hva er dette tjenelig til?» Og så går man i neste omgang inn for å bevise den instrumentelle verdien av det ene eller det andre; å legitimere eller rettferdiggjøre praksisen, eller noe sånt noe. Jeg er ikke interessert i å entre denne logikken. Jeg vil si det slik, at dessverre er Norge et av de få siviliserte land hvor man ikke har anledning til å lære seg gresk på gymnaset. Det er ikke på samme måte i andre siviliserte land. Tyskland, England, Frankrike, USA og Italia gir alle denne muligheten. Det er nesten umulig å bli byråkrat i de store departementene i England uten å ha studert klassisk på enten Cambridge eller Oxford. Man kan tenke seg to muligheter: Enten har alle disse funnet noe som er viktig, som ikke vi har innsett, eller så har alle disse dummet seg fullstendig ut, mens vi har innsett sannheten. Og så får man gi sin tilslutning til det man tror er mest sannsynlig. Jeg orker ikke å svare mer på dette spørsmålet. Det er egentlig et for dumt spørsmål – rett og slett!

Kan en annen side av det mye omtalte «språkkompetanseforfallet» på universitetet, altså at studenter som regel ikke behersker mer enn ett fremmedspråk, være at langt færre faglig ansatte enn for bare noen generasjoner siden behersker klassiske språk? Kan dette innebære at man i mange fag reproducerer fortolkningsfeil fordi man ikke evner å gjennomskue resepsjonen av for eksempel gresk filosofi?

Svaret på det er helt klart ja. Det går ikke an, mener jeg, å studere historien med mindre man er i stand til å komme så nært og umiddelbart som mulig i kontakt med de historiske uttrykkene man studerer. Det ville være helt umulig å være forsker innen antikkens filosofi med mindre man kunne lese tekstene, fordi, som du sier, man ville ikke være i stand til å oppdage feil, og man ville ikke være i stand til å komme med nye ting. Alt dette er det lett å oppdage når man prøver å studere de antikke tekstene. Man leser en oversatt tekst, ledes av en eller annen grunn inn i originalteksten, og finner der straks ut at man har enormt mye å gjøre: Det ligger så enormt mye mer i teksten enn hva man først så! Alle i antikkmiljøet på filosofi i Oslo har kompetanse i gresk og latin, så *vi* lider ikke av noen slik språkmangel. Det som er litt beklagelig er at studentene våre ikke har vært så veldig flinke til å studere klassiske språk, og at vi kanskje heller ikke er så flinke til å få dem til å gjøre det. Et dypere problem, når vi snakker om språk, som jeg tror kan forklare problemene vi har på universitetsnivå, er at språkundervisning på nokså abstrakt basis, som man får i grunnskolen generelt sett, er såpass mangelfull at det gjør det vanskelig for studenter på universitetsnivå å lære seg et så vanskelig språk som gresk. Når man på et tjuopoengskurs på universitetsnivå må sette seg ned og begynne å lære studentene helt basale grammatiske former som indikativ og subjunktiv, hva som er subjekt og objekt i en setning, adverbiale konstruksjoner, og så videre, for man i det hele tatt kan ta fatt på gresken eller latinen, da stiller man veldig svakt. Mange vil egentlig lære seg gresk, men finner etter en ganske kort stund ut at det blir for mye og dropper ut. Jeg tror at dersom man hadde kommet fra gymnaset med en adekvat språkundervisningsbasis – med den kunnskap som bør forventes etter oppnådd gymnasiediplom – så ville det vært atskillig lettere å lære seg gresk. Gresk er et indoeuropeisk språk, akkurat som norsk, så på ett nivå har vi felles basis. Hvis studentene hadde vært i stand til å identifisere denne felles basisen, så ville det være mye lettere å lære seg gresk enn det er nå.

I hvor stor grad tror du at vår moderne oppfatning av antikk filosofi er bestemt av dens formidling gjennom blant annet latin og munkeeksese?

Jeg tror ikke at den er preget i en veldig stor grad, men dette svaret må utdypes litt. Når det gjelder en del av antikkens filosofi, har vi de opprinnelige greske tekstene – altså delen med Platon og Aristoteles, og så videre. Denne delen tror jeg ikke er særlig preget. Vi har direkte tilgang på dem, til å lese dem og forstå dem. Saken stiller seg litt annerledes når det gjelder gresk-hellenistisk filosofi, altså angående epikureerne og stoikerne. Vi har egentlig veldig få av Epikurs og stoikernes skrifter, og er dermed avhengig av doksografer – altså folk i antikken som refererte til dem. Doksografenes skrifter brukes i veldig stor grad som kilde for disse filosofene. Her er latin og Cicero ganske viktig, for Cicero brukes i veldig stor grad som kilde både for Epikur og stoikerne. Derfor er man, når det gjelder hellenistiske filosofer, antagelig mer preget av den diskusjonen som ble gjort i Roma av folk som skrev på latin – enn hva som gjelder for Platon og Aristoteles for eksempel, hvor vi fremdeles har de greske tekstene.

Hvorfor valgte du i ditt filosofiske arbeid å fokusere på antikk filosofi?

Jeg ser egentlig ikke på meg selv som en antikk filosof. Jeg er en antikk filosof i den betydning at jeg leser veldig mye antikke tekster, og diskuterer antikke tekster – men når jeg diskuterer dem, tenker over dem, og skriver i forhold til dem, betrakter jeg meg kort og godt som filosof. Jeg er på mange måter i mindre grad opptatt av hva Platon, Aristoteles eller Epikur *mente*, enn hva som er av filosofisk interesse i tekstene til Platon, Aristoteles, Epikur og stoikerne. Det handler her selvfølgelig også litt om «intellektuell legning». Det som fikk meg til å like og studere disse filosofene, var at jeg syntes det var vanvittig utfordrende å komme i kontakt med disse tekstene og å prøve å få mening ut av dem. Bortsett fra den filosofien man får ut av konfrontasjonen med teksten, så er også selve prosessen ytterst filosofisk, for man prøver å finne mening i tegn som i begynnelsen bare fremstår som rare og fremmede. Denne prosessen, denne søken etter mening, finner jeg vanvittig attraktiv: Jeg synes den er vakker. Man løser «puzzles» også her – absolutt. En filolog kan være en som bare leser tekster for å finne ut av dem, men en filosof kan aldri bare gjøre dette. Tekstene man studerer, om det er Aristoteles, Hume eller Kant, blir en anledning til å filosofere. I filosofi-historien er det slike tekster som er interessante å lese: dem som gir anledning til å filosofere. Utover dette har selvfølgelig også mennesker – intellekter – jeg har møtt opp i gjennom årene, vært avgjørende for min egen vei i filosofien, gjennom at de på forskjellige må-

ter har preget meg.

Har man fortsatt noe å hente i for eksempel Aristoteles' naturfilosofi, eller er det bare moralfilosofien som fortsatt er «aktuell»?

Som jeg nevnte i stad så kommer vaghetstenkningen fra Aristoteles. Aristoteles diskuterer vanskeligheter angående nødvendighet både i de fysiske og metafysiske verkene sine, noe som ble tatt opp av Kit Fine og en gruppe rundt ham. Dette ledet senere til moderne vaghetsteori. Materiens delighet – om materien er uendelig delbar eller ikke – er for eksempel et annet typisk antikkproblem som Aristoteles og atomistene gjerne diskuterte. Denne diskusjonen er vekket til live igjen, og er ganske fremtredende i dag. Svaret på spørsmålet er altså ja. Frege var platonist, Russell likeså. Kosmologien ser veldig annerledes ut i dag, men de metafysiske verkene, og deler av de fysiske verkene, er ytterst aktuelle i dag. Jeg hadde et seminar om tilfældighet med David Lewis på Princeton, og i dette kurset leste vi Aristoteles. Som sagt, det er ytterst få store filosofer som ikke både har lest og sett viktigheten av disse tekstene her. Jeg vil faktisk si ingen!

Siden 2004 har du ledet forskningsprosjektet «Oslo Happiness Project». Er lykke et spesielt viktig begrep i antikk filosofi, og kan du fortelle oss litt generelt om prosjektet?

Lykkebegrepet er spesielt viktig i antikkens filosofi, og grunnen er at hele den etiske tenkningen i antikken kretser rundt lykke. Det som er problemstillingen – en ytterst menneskelig problemstilling – er hvordan man skal kunne leve et godt liv. For veldig mange av grekerne, om ikke alle, er det egentlig ikke meningsfullt å snakke om et godt liv med mindre det livet også føles godt, i en viss betydning av «føles». En klar, objektiv betydning av «føles», er at individet som lever det gode livet blomstrer som individ. Det er vanskelig å tenke seg at et individ kan blomstre, uten at det har det godt psykisk sett. Jeg kan for eksempel vanskelig forestille meg at en som lever et jævlig liv, som føles ille og smertefullt, kan blomstre. – Vel, det kan godt hende noen kommer med en slik teori en dag, men den ville ikke være særlig troverdig, slik jeg ser det. Hele den greske etiske tenkningen, altså om hva godhet er, springer ut av spørsmålet: «Hvordan kan jeg leve et godt liv?». Og de aktuelle svarene på dette spørsmålet har ikke troverdighet med mindre det gode livet er et liv som får individet til å blomstre. Der er lykke helt sentralt. Vi i «Oslo Happiness Project» mener at vi har mye å tilføre forskningsmessig når det gjelder forståelsen av den etiske tenkningen til grekerne, fordi grekernes etikk i veldig mange år nesten utelukkende har blitt studert

på bakgrunn av Kants og utilitaristenes forståelse, på en måte avskåret fra den personlige blomstringen. I antikken er tenkningen om det menneskelige nært forbundet med tenkningen om lykke, så en bedre forståelse av hva de forsto med lykke, vil også kaste bedre lys over deres etiske tenkning. Utover dette, tror jeg, rent aktuelt sett, at dette perspektivskiftet vil kunne hjelpe oss å tenke litt mer systematisk om forholdet mellom etikk og personlig blomstring. Det filosofene alltid har vært veldig flinke til, og det er liksom med dette at filosofien begynner, er å stille «hva er...»-spørsmålet. Men «hva er...»-spørsmålet har ikke blitt stilt så ofte når det gjelder lykke. Vi stiller veldig ofte dette spørsmålet om velferd. Vi bruker mye midler på å få velferd til å fungere, men på mange måter famler vi i blinde hvis våre tanker om velferd ikke grunnes i tanker om menneskelig blomstring, og dermed også om lykke. Bare når *det* skjer, vil tenkningen vår om velferd ha noen mening. Men for at det skal skje, må spørsmålet «hva er menneskelig blomstring» – det vil si: «hva er lykke?» – også bli tatt opp som et filosofisk spørsmål. Dette gjorde man svært mye i antikken, men ikke så mye nå. Man gjorde det i antikken fordi det var helt naturlig. Det er en helt naturlig måte for en filosof å tenke på. «Jeg vil leve et godt liv» – ja vel, men hva er et godt liv? Et naturlig oppfølgingsspørsmål blir da: «Hva er lykke?» Så gjelder det å sette seg ned og tenke over akkurat dette.

I nest siste nummer av Norsk filosofisk tidsskrift gir du sammen med kollegene i «Oslo Happiness Project» en detaljert kommentar til Kallikles-episoden i Platons Gorgias-dialog. Hva er det som tas opp i denne delen, og hvorfor er dette av spesiell interesse?

Det som er spesielt interessant her er veldig sentralt for oss, for det er en så sentral problemstilling i antikkens etikk- og lykketenkning. Noe som lett kan oppleves som en konflikt, er at hvis man er etisk god, så vil man nødvendigvis lide under det; lide i den betydning at det vil være konflikt mellom å passe på meg selv og å være etisk god. Etikk handler om ens forhold og forpliktelser til andre, mens ens lykke angår en selv personlig. Dermed er det ikke urimelig å tenke seg at lykke og etikk i mange tilfeller vil komme i konflikt med hverandre. Kallikles-episoden er, liksom hele Gorgias-dialogen, helt utrolig vakker. Den er en mesterlig skildring, og det forundrer meg veldig at den ikke er blitt satt opp som teaterstykket – noe som bare kan skyldes for stor ærefrykt fra regissørers side! Det er en dialog hvor tanken på mange måter blir realisert, ikke konkretisert, men realisert: Den blir nær sagt til å se, ta og føle på. Ordvekslingene og konflikten i dialogen, spenningen, er aldeles vakker. Dette lykkes spesielt takket

være Kallikles. Kallikles er den unge, rå mannen, som kommer inn og skal konfrontere de gamle filosofene: «Hva i all verden er det dere snakker om? Det eneste vi er interessert i er å tilfredsstille våre lyster...» og så videre. Han kommer, ung og viril, styrtende inn til de inntørkede, gamle gubbene, og utbryter: «Her er livet! Hva i all verden er det dere holder på med?» Med dette blir to diametralt motsatte verdensoppfatninger stilt opp mot hverandre. Kallikles mener at lykken består i å la ens personlige ønsker vokse uhemmet og sørge for å oppfylle dem. Gitt at lykken består i dette, og den skal stå i sentrum for etikk, så er det helt akseptabelt etisk sett at en bruker andre som midler og for å oppfylle sine ønsker; at den sterke bare kan tvinge sin interesse gjennom på den svakes bekostning. Sokrates utfordrer denne tenkningen hans. Episoden er veldig interessant både dramatisk og språklig, i tillegg til at den er veldig interessant filosofisk sett. Diskusjonen som føres, og argumentene som legges fram, er så innflokke og så ualminnelig skarpsindige. Den er også interessant tematisk fordi man får en konkret fremvisning av den antatte konflikten mellom personlig lykke og etisk godhet. Vi i «Oslo Happiness Project» ble rett og slett fascinert av denne episoden, og at den har så mye å by på.

Jeg har også sett at du ganske nylig, i februar i fjor, publiserte en artikkel i Phronesis, hvor du følger en antydning Sokrates gir i slutten av «Euthyfron-dialogen». Sokrates antyder her at han kanskje allikevel ikke endelig har gjendrevet Euthyfrons syn på fromhet, som det å handle i henhold til gudenes ønsker. Hva kom du fram til etter å ha tatt en nærmere kikk på fromhet?

Det jeg har konkludert med, er at fromhet virkelig er det Euthyfron sier at det er; at det å være from er å gjøre det gudene liker, fordi de liker det. Jeg mener at Sokrates også mener dette, og jeg er helt sikker på at Platon gjør det. Det Sokrates egentlig gjør gjennom dialogen, er å eksponere alle manglene i gresk teologi. Sokrates' kritikk av Euthyfron er egentlig: «Det du sier om gudene deres er helt inkohorent!» Tenkningen deres om fromhet er ikke dårlig, men de har en teologi som gjør det umulig for mennesket å være fromt, for gjør du noe som én gud liker, så vil du nødvendigvis gjøre noe en annen gud ikke liker. Så jeg mener at Sokrates' kritikk går på svakhetene i den greske teologien, og ikke på hva, filosofisk sett, fromhet er. Det er dette filosofiske jeg er mest interessert i. I fortolkningstradisjonen av denne dialogen, har det vært en selvfølge at Euthyfron tar feil om hva fromhet er, fordi det fører til voluntarisme. I artikkelen min hevder jeg at dette er helt feil. Man kan mene at fromhet er å gjøre det gudene liker, uten å være voluntarist. Den er helt

uavhengig av voluntarisme, teorien ifølge hvilken noe er godt fordi en autoritet sier det er godt. I tolkningshistorien til denne dialogen, har man tenkt at Sokrates eksponerer og forkaster teorien til Euthyfron fordi den er voluntaristisk, og dermed samtidig forkaster voluntarisme. Og jeg tror dette er helt feil. Sokrates er ikke voluntarist, men det er heller ikke problemstillingen – han engasjerer ikke de andre i en argumentasjon om hvorvidt voluntarisme er riktig eller ikke. Målet er å diskutere med Euthyfron hva fromhet er, og Sokrates går med på at fromhet er det Euthyfron sier at det er, men han er ikke voluntarist av den grunn. Artikkelen er egentlig ganske heretisk.

Ut fra det du sa om Sokrates' blottstilling av problemene i gresk teologi, tror du at Sokrates og grekerne beveget seg i en monotheistisk retning?

I hvert fall i en monoideell retning, om ikke monoteistisk. Jeg tror ikke de har noen problemer rent teologisk sett med at det finnes flere guder, noe de kanskje trodde. Sokrates har jo som kjent ikke problemer med å ofre til forskjellige guder, noe vi finner bevis for i slutten av «Faidon». Men rent intellektuelt sett kan de ikke akseptere en polyideell religion. Man kan ikke ha forskjellige verdensoppfatninger som manifesterer seg blant gudene; det må gjerne være mange, men det må finnes én norm som de alle sammen lyder. Denne normen har ikke noe med dem å gjøre, den avhenger ikke av dem på noen som helst måte. Jeg tror ikke at Sokrates, Platon eller Aristoteles hadde akseptert én gud, selv om han eller hun var den eneste gud i universet, dersom denne guden mente at noe var godt bare fordi han gjorde det, og forventet at folk ville gjøre noe bare fordi han ønsket det. Så det handler ikke om antall guder, det handler om ideene.

Hva jobber du med for tiden? Kan du fortelle litt om prosjektet ditt i Athen?

En av de tingene jeg har lyst til å gjøre med instituttet i Athen, er å gjøre det til et sted hvor flere forskere fra hele Europa, og ellers i Norge, kan samles for å jobbe med ting som har med de antikke vitenskapene å gjøre. Filosofi vil være en sentral del der, i og med at jeg er filosof. Jeg har også lyst til at flere studenter skal kunne komme dit på utvekslingsopphold. Athen byr på kontakt med gjenstandene. Jeg tror at forskere som holder på med antikkvitenskapene uten å være i kontakt med gjenstandene, er som biologer uten kontakt med dyr eller planter. Dette mener jeg absolutt! Det er noe helt annet å være der, og se på ting, og ta på ting, enn å se på bilder. Man er i mange andre siviliserte, vestlige land helt innforstått med at man skal besøke disse stedene en eller flere ganger. Her i Norge – og til det må man bare si: dessverre! – har vi ikke noen kultur for dette. I mange andre land, blant tyskere og franskmenn, er det helt naturlig og selvsagt at man skal ha vært på, sett og opplevd disse stedene og gjenstandene. Jeg håper at Athen-instituttet kan bidra til at disse skattene kommer nærmere oss; at gjenstandene kommer litt mer inn i miljøet vårt. Nå snakker jeg ikke om hele Norge, selvfølgelig – så naiv er jeg ikke – men litt mer inn i akademikernes liv. Da har vi gjort noe viktig. Ellers kommer jeg til å fortsette med «Oslo Happiness Project». Vi kommer med en større arbeidssøknad om ikke så altfor lenge. Jeg har også et ønske om å innføre et masterkurs i antikkens filosofi i Athen, og kommer til å prøve å få dette til, selv om rapportene sier at norske studenter har vanskelig for å bevege på seg. Blant våre umiddelbare planer er for øvrig en konferanse i bysantisk filosofi om Maximus Kofessor, i samarbeid med Universitetet i Athen; en lesegruppe i samarbeid med CSMN; og fortsettelsen av «The Oslo Plato Reading Group», som vi håper vil finne sted i Athen mot slutten av mai 2008.